

Az európai integráció története

Az európai egységtervek a középkorban és az újkorban

Elektronikus tananyag

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült
az Európai Unió támogatásával.

Projektazonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

2018

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

2. Az európai egységtervek a középkorban és az újkorban

Miről szól ez a tananyag?

Ez a tananyag a középkor- és modernkori európai egységtervek kialakulásával, főbb jellemzőivel foglalkozik. Arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, milyen nagyszámú, mennyire sokszínű tervek születtek már jóval azelőtt, hogy az európai integráció útján az első tényleges lépéseket megtették volna.

Tanulási tipp

A tananyag tartalmának elsajátítását megkönnyíti, ha a legfontosabb történelmi szereplők neveit és az elképzeléseik főbb jellemzőit vázaltszerűen, pontokba szedve kronológiai sorrendben kigyűjti magának.

Különös, egyben sokatmondó, hogy amint az *Európa* szó rögzült a mindennapos szóhasználatban, megszülettek az első egységtervek is. Ezeket eleinte a kereszténység egyetemességének óhaja, később az oszmánok jelentette fenyegetés, még később pedig az örökké tartó béke megteremtésének igénye motiválta. Nélkülözhetetlen háttér a sajátos európai társadalmi fejlődés, a polgárosodás, ennek folyamányaképpen pedig kontinensünk különlegességének tudata. Ahogy haladunk előre az időben, azt tapasztaljuk, hogy ezek az elképzelések egyre nagyobb figyelmet kapnak, körülöttük vita alakul ki, az ötletgazdák pedig egyre kiforrottabb gondolatokkal állnak elő. Közülük jó néhány vissza fog köszönni a második világháború után létrejött integrációs szervezetek felépítésében.

2.1 Az első egységtervek

Az egyik első korai egységtervet a középkorban Pierre Dubois (1250 k – 1321), a IV. Fülöp francia király szolgálatában álló jogász készítette a 14. század elején. Fő célnak a Szentföld visszahódítását tekintette, ehhez azonban szükségesnek tartotta egy egyetemes, a katolikus egyháznak és a pápának engedelmeskedő „köztársaság” (*respublica*) létrehozását és az európai béke megteremtését. A vitákat „nemzetközi” bíróság rendezte volna.

Podjebrád György cseh király

A kései középkor legjelentősebb tervét a Podjebrád György cseh király (1420–1471) szolgálatában álló Anton Marini francia tanácsnok készítette el 1464-ben. Szerinte a török veszély miatt kell összefogni, s nemzetközi szövetséget létrehozni, amelyben a külpolitika föderatív alapon működik (többségi döntéshozatal), a belügyekben megmarad az uralkodók önállósága. A huszita cseh király magáévá tette az elképzelést. Szükségesnek tartotta, hogy a szövetség tagjai egymásnak hűséget és békét fogadjanak, vitás ügyekben közös bíróság döntsön. A török elleni harcra az egyházi tizedet akarta felhasználni. A tagállamok a meghatározott rend szerint szavazó közgyűlésben (*congregatio*) és annak különleges tanácsában

(*consilium*) képviseltetnék magukat. Podjebrád, aki ellen a mi Mátyás királyunk is hadakozott, világi alapon képzelte el az együttműködést, ezért terveiben a pápa semmilyen szerepet sem kapott, leginkább Franciaországot és Velencét tekintette partnernek. Tervezete a maga korábban nem keltett különösebb visszhangot.

Rotterdami Erasmus (1469–1536) szintén úgy vélte, hogy a törökök kiűzéséhez az egész földrésznek össze kell fognia, a cél pedig az egységes, békében élő keresztény Európa megteremtése lenne. A *béke panasza* (1516) című művében kárhóztatta az egymás ellen háborút viselő keresztényeket és kiállt a béke mellett.

Rotterdami Erasmus

Feladat 1: Milyen markáns különbségeket és hasonlóságokat lehet felfedezni az első egységtervek között?

2.2 A modern európai tudat formálódása

Földrajzi felfedezések $\Rightarrow$ Kelet- és Nyugat-Európa eltérő fejlődési pályára lép

Nyugat-Európa	Kelet-Európa
fejlett agrárstruktúra	„második jobbágyság”
autonóm városfejlődés	a feudális társadalom megmerevedése
rendi értékek szerint létrejött politikai szféra	lassú polgárosodás
áru- és pénzviszonyok fejlettsége	torzult közösségi formák továbbélése
tőkés bérleti rendszer	
manufaktúraipar	
autonóm individuum	

A nyugati polgárosodás főbb jellemzői:

- szabad magántulajdon
- tőkés árutermelés
- modern nemzetállamok kialakulása
- urbanizáció
- autonóm egyének emberi és polgári jogokkal
- differenciált társadalomszerkezet
- új típusú szellemiség (racionalizmus, tudományok)

Táguló világ $\Rightarrow$ alaposabb ismeretek a nagyvilágról $\Rightarrow$ Európa különlegességének tudata $\Rightarrow$ Európa „önfelfedezése”, gondolkodás Európáról

Feladat 2: Nézzen utána, hogyan osztályozta Szűcs Jenő Európa „három nagy történeti régióját”!

2.3 Az örök béke koncepciója és az egységtervek tökéletesedése a 17–18. században

Sully grófja

többségi elv szerint hozná a döntéseket. A konföderációt alkotó 15 tagállam (köztük a Magyar Királyság) 4-4 képviselőt küldene a Tanácsba, melynek regionális albizottságai is működnének (a regionális összefogás nála jelenik meg először). Alapvető lenne a kereskedelem szabadsága és a vámhatárok eltörlése. A szövetségnek saját hadserege is lenne 100 ezer gyalogossal, 25 ezer lovassal, 120 ágyúval és 120 gályával.

Sully mellett 1623-ban Eméric Crucé is konföderációt javasolt, de ezt az aktuális status quo alapján képzelte el, az általános közgyűlésnek pedig az oszmán szultán is tagja lett volna. Az évszázad végén az angol kvéker, William Penn (1644–1718), Pennsylvania megalapítója a történelemben elsőként föderatív európai egységet javasolt, amelyben a határozatok kötelező érvényűek, s betartásukat szigorúan ellenőriznék.

William Penn

Saint-Pierre abbé

befizetései biztosítják;

Az újkorban az európai egységtervek elszaporodásának, egyszersmind részletesebbé válásának vagyunk tanúi. Kiemelkedő hely illeti meg Maximilien de Béthune-t, Sully grófját (1560–1641), IV. Henrik francia király miniszterét, aki középkori elődeihez képest új alapokon képzelte el az egység megvalósítását. Először javasolta az európai államok (s nem a keresztény népek) konföderációját. A franciaországi vallásháborúk tapasztalatai alapján mindennél fontosabbnak tartotta a béke megteremtését, amit szerinte úgy lehetne elérni, hogy az egyenrangú nagyhatalmak szövetséget kötnek, s egymás érdekeit figyelembe véve megegyeznek Európa felosztásában. Ennek élén egy választott, nem tisztázott hatalmi jogkörökkel bíró császár állna.

Közös intézményeket képzelt el, ezek közül az Európai Tanács a legfontosabb, amely

Forrás: <https://www.myartprints.co.uk/a/french-school/maximiliendebethuneducdes.html>

Forrás: <https://kids.britannica.com/students/article/William-Penn/276349>

Különösen nagy jelentősége volt a francia Saint-Pierre abbénak (1658–1743), aki – miután részt vett a spanyol örökösödési háborút lezáró utrechti béketárgyalásokon – a 17–18. század szakadatlan háborúskodásait látva 1729-ben minden korábbinál alaposabb és részletesebb tervvel állt elő. Az örökbéke-tervezet rövid foglalata öt cikkelyből álló általános szerződés megkötését javasolta:

1. örök szövetség kötése Európa 17 leghatalmasabb uralkodója között;
2. a szövetség fenntartását arányosan a tagállamok

3. a tagállamok a **vitáikat tárgyalásos úton rendezik**, megegyezés híján elfogadják az Állandó Közgyűlés döntését;
4. a szerződészegő hatalommal szemben **kényszert lehet alkalmazni**;
5. szabályozzák a **döntési mechanizmust** (többségi szavazás, vétójog).

Érdekesség: Az 1940-es évek második felében, amikor az európai integráció első érdemi lépései megtörténtek, felvetődött, hogy Sully terve alapján teremtsék meg az egységet. Winston Churchill az 1948-as hágai Európa-kongresszuson az európaiakat Sully „Nagy terve” megvalósítóinak nevezte.

Feladat 3: Nézzen utána, kik voltak a kvékerek! Saint-Pierre javaslataiból a mai Európai Unióban mi vált valósággá?

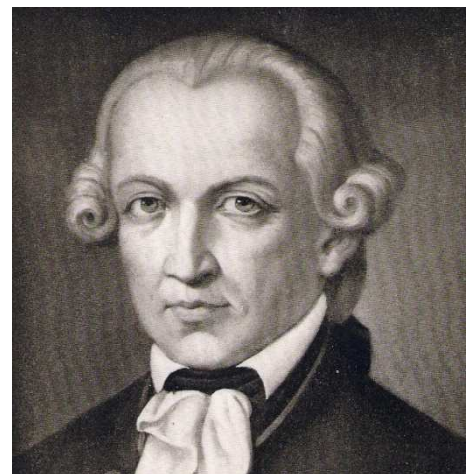
Saint-Pierre tervezete nagy feltűnést keltett a felvilágosodás korában, a legtöbb kortárs politikai gondolkodó véleményezte, ami arra utal, hogy **az európai egység problémája érdekelte a 18. század emberét**. A tervezethez szkeptikusan viszonyult Voltaire és Leibniz, de Montesquieu (1689–1755) és Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) is hangot adott a véleményének. Előbbi *Európa egységéről* című művében erkölcsileg lehetetlennek tartotta azt, hogy az egyik nép uralma alá hajtson egy másik népet: „Európa nem más, mint egy hatalmas, több kisebb népből összeállított nemzet” – írta –, mely ugyanakkor „a teljesítmény olyan magas fokára ért, hogy a történelem hozzá mérhetőt nem talál”. Utóbbi a *Vélemény az örök békéről* című tervezetében (1782) a mellett érvelt, hogy csakis a **nemzeti érdekre alapozott föderáció** biztosíthatja a békét a kontinensen.

Jean-Jacques Rousseau

Különösen fontos volt Immanuel Kant német filozófus (1724–1804) hozzájárulása a diskurzushoz. *Az örök béke* című írásában (1795) azt állította, hogy az ember természeti állapota a háború, ezért **a tartós békét intézményesen kell garantálni**. Csak akkor lesz Európában

béke, ha minden állam köztársasági berendezkedést tesz magáévá, mivel a köztársaságban a háborúhoz meg kell szerezni az állampolgárok beleegyezését. Ez pedig Kant szerint az emberek velük született békeszeretete miatt nem fog sikerülni („a polgárok nagyon jól meggondolnák, hogysem ilyen rossz játékba kezdjenek”). Kijelentette, hogy „az állandó hadseregeknek idővel egészen meg kell szünniük”, a hagyományos békeszerződéseket „békeszövetségeknél” kell felváltaniuk, valamint fontosnak tartotta, hogy „egy állam se avatkozzék bele erőszakosan egy másik állam alkotmányába és kormányzásába”. A szabad népeknek **föderatív közösség**be kell tömörülniük, „népszövetséget” hoznának létre, s „világalkotmányt” fogadnának el.

Immanuel Kant

Forrás: <http://www.philosophers.co.uk/immanuel-kant.html>

Feladat 4: Nézzen utána az Egyesült Államok kialakulásának! Milyen típusú integrációt valósítottak meg az egykori amerikai gyarmatok?

2.4 Egységterv-koncepciók a 19. században

A francia forradalom és a napóleoni háborúk forrataga után, a **nacionalizmus** megjelenésével az európai egységtervek új körülmények között láttak napvilágot. A keresztény, kozmopolita Európa helyét egyre inkább a „**nemzetek Európája**” vette át. Ennek első képviselője **Saint-Simon** gróf volt (1760–1825), aki *Az európai társadalom újjászervezéséről* című munkájában (1814) az angol parlamentarizmus modelljét felhasználva **európai konföderáció** létrehozását javasolta, élén egy kétkamarás törvényhozással („**Európa Parlament**”): „a megoldást a nemzetközi parlamentarizmuson alapuló konföderációs kormány jelentené”. Ennek képviselői tisztviselők, tudósok, bírák és kereskedők legyenek, minden egymillió európai után egy-egy (összesen négy) fő. 60 milliós európai népességet feltételezve ez 240 tagú parlamentet jelent. Előfeltétel, hogy minden európai nép parlamentáris rendszerben éljen.

A kor két legerősebb nagyhatalmának, **Angliának és Franciaországnak a szövetsége** képezné ennek az összefogásnak az alapját, amelyhez aztán más államok is csatlakozhatnának. *„Napjainkban nem maradt más hátra, mint Franciaország és Anglia erőinek összefogása és ezek segítségével Európa újraegyesítése. Ez a szövetség lehetséges, lévén, hogy mindkét ország szabad, és szükséges is, mivel csak az Unió képes megvédeni őket a fenyegető veszélyektől és biztosítani az általános békét. Ez az Unió megváltoztathatja Európa helyzetét, hiszen Anglia és Franciaország egyesülve erősebb, mint Európa többi része.”* Ebben a konstrukcióban nem lennének sem háborúk, sem forradalmak. Különösen **fontos Németország csatlakozása**, mivel „a német nemzet az Európa csaknem felét kitevő lakossága által, központi fekvése által, de leginkább nemes és nagyvonalú jelleme által arra hivatott, hogy Európában vezető szerepet játsszon”.

Saint-Simon

Saint-Simon európai konföderációs terve

Örökletes monarchia

- a konföderáció élén
- felelős az európai parlament létrehozásáért

Közös kormány

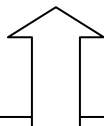
- a nemzeti kormányoktól független
- csak a közös értékeket képviseli

EURÓPAI PARLAMENT

FELSŐHÁZ

KÉPVISELŐHÁZ

- Minden 1 millió fő után 4 főt (1-1 kereskedőt, tudóst, hivatalnokot és bírát) delegálnak a nemzeti parlamentek;
- 240 tagú 10 éves mandátummal;
- A tagoknak minimum 25 000 frankos vagyonnal kell rendelkezni;
- Feladata az európai közös érdekek összehangolása.

angol-francia parlament

- ez a szerv alakulna át parlamentté

Anglia

Franciaország

Németország

Európai országok

- 60 millió lakos

- minden országban alkotmányos parlamentarizmus

Jánosi – Túrke (szerk.): *Plurimus Unum...* 533. alapján saját szerkesztés

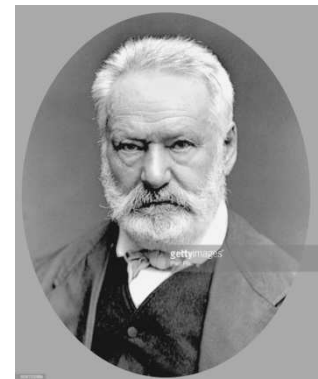
A 19. század első felében, a nacionalizmus megerősödése és elterjedése idején egyesek összekapcsolták a nemzeti törekvéseket és az európai egység gondolatát. Így tett az egységsülés felé haladó, a nemzeti újjászületés (*risorgimento*) lázában égő Itáliában a forradalmár Giuseppe **Mazzini** (1805–1872), aki „nemzetek szent szövetségének” megalapítását képzelte el, s ennek érdekében 1834-ben létrehozta az **Ifjú Európa**

Giuseppe Mazzini

el, s ennek érdekében 1834-ben létrehozta az **Ifjú Európa** nevű mozgalom, amelynek az egyes nemzeti csoportjai testvériségokmányt írtak volna alá a „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” alapján. A mozgalom Felső Tanácsát a nemzeti bizottságok képviselői alkották volna. A nemzeteszmét középpontba helyező Mazzini **republikánus nemzetállamok** hálózatából teremtett volna európai egységet („hazák Európája”): 12 állam hozott volna létre **föderációt**.

Az európai föderáció gondolata egyre több követőre talált, aminek a „népek tava-sza” nagy lökést adott. 1849 augusztusában, a magyar szabadságharc leverésével egy időben a képviselők meg is tartották **első kongresszusukat** Párizsban. A tiszteletbeli elnök, **Victor Hugo** (1802–1885) felszólalásában az USA mintájára **Európai Egyesült Államok létrehozását és közös piac megteremtését javasolta**.

Victor Hugo

Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Mazzini

2.5 Európa a világ ura

A 19. század második fele és a 20. század első évtizede a nemzetállami fejlődés kiteljesedését, egyszersmind dinamikus gazdasági-társadalmi fejlődést hoztak magukkal. A fejlődés ugyanakkor töretlen is, s ez azt a képzetet kelti, hogy immár örökké fog tartani, a tudományok pedig előbb-utóbb az emberiség minden problémájára megoldást fognak találni. Ezt az optimista, pozitív világképet az a tény is erősítette, hogy az erős, magabiztos Európa hozzálátott a többi kontinens kíméletlen alávetéséhez (gyarmatosítás), melynek során a maga képére próbálta alakítani az egész világot.

Béke- és egységtervek ebben a korszakban is születtek, de az 1870 után a földrészünkre beköszöntő hosszú béke idején talán nem kaptak akkora visszhangot. Az első világháború azonban drámai módon véget vetett Európa töretlen fejlődésének és hegemóniájának, s minden korábbinál határozottabban tűzte napirendre az egység megteremtésének kérdését.

Feladat 5: Hogyan alakult ki a német vámszövetség, a *Zollverein*? Nézzen utána Friedrich Naumann Mitteleuropa-konceptiójának!

Részösszefoglalás, ismétlés: 2. lecke, 2. részösszefoglalás.wmv (elérés: „2. lecke” könyvtár)

Ellenőrző feladatok: 2. lecke, 2. ellenőrző feladatok.htm (elérés: „2. lecke” könyvtár)

Ha többet szeretne tudni, az alábbi olvasmányok segítenek

- ♠ J. NAGY LÁSZLÓ: *Az európai integráció politikai története*. Maxim Könyvkiadó, Szeged, 2001.
- ♥ J. NAGY LÁSZLÓ – KÖVÉR LAJOS (szerk.): *Az európai egységeszme dokumentumai a XVI. századtól 1945-ig*. Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2000.
- ♣ JÁNOSI RITA – TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN (szerk.): *Plurimus Unum – Gondolatok Európa egységéről. Szöveggyűjtemény*. Europa Varietas Alapítvány, Budapest, 2008.
- ♦ NÉMETH ISTVÁN: *Európa-tervek 1300–1945. Visszapillantás a jövőbe*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2001.
- ♠ MOLNÁR MÁTÉ: *A keresztény Európa egysége Pierre Dubois reformterveiben*. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Line Design, Budapest, 2010.
- ♥ ABBÉ DE SAINT-PIERRE: *Az örökbéke-tervezet rövid foglalata*. Kriterion, Bukarest, 1979.
- ♣ IMMANUEL KANT: *Az örök béke*. Európa Kiadó, Budapest, 1985.
- ♦ SAINT-SIMON: *Az európai társadalom újjászervezéséről. Új kereszténység*. Irodalmi Kiadó, Bukarest, 1969.